
Czeladź, kościół św. Stanisława Biskupa, gm. loco, woj. katowickie.

Informator Archeologiczny : badania 31, 234-236

1997

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

zaprawie wapiennej. Pozostałości zagłębień w licu zewnętrznym wieży cylindrycznej wskazują, że mur ów został związany konstrukcyjnie z wieżą prawdopodobnie w okresie rozbudowy zamku gotyckiego (XV w.). W rejonie złączenia muru i wieży wykonano wstępny, sondażowy wykop o wymiarach 2 x 2 m, odsłaniając odsadzkę fundamentową lub też tylko pogrubienie mające na celu wzmocnienia konstrukcji. W trakcie tych prac dotarto do nawarstwień z materiałem późnośredniowiecznym (m.in. znaleziono przydenną część naczynia szklanego). Dalsze badania w tym rejonie zaplanowano na rok następny. Obiekt ten można zidentyfikować na rysunku zamku z 1647 r.

Mur kamiennie-ceglany - badania w 1997 r., które uchwyciły przebieg tej konstrukcji o kształcie nieregularnego prostokąta, wskazują na istnienie w tym rejonie konstrukcji przylegającej od wschodu do ściany wieży. Pozyskany materiał ceramiczny nosi cechy nowożytny (XVII w.). Analiza zachowanych materiałów ikonograficznych wskazuje na to, że są to pozostałości zabudowań o charakterze gospodarczym.

Mur obwodowy zewnętrzny - przedłużono ubiegłoroczny wykop odsłaniający konstrukcję muru, w celu stwierdzenia czy mur ten łączy się z murem wieży. Wynik okazał się pozytywny, co nastrocza nowe problemy: czy wieża cylindryczna powstała w okresie budowy murów obronnych (XIV/XV w.), czy też mury powstały już w okresie budowy wieży (najpóźniej XIII w.)?.

Piec kopulasty - badania w 1997 r. ujawniły, że górna, ceglana kopuła spoczywała na kamiennym fundamencie o wysokości 0,9 m i grubości 0,7 m, wykonanym w głównej mierze z dużych otoczków. Całość konstrukcji pieca spoczywa na nieutwardzonym, gruzowatym podkładzie. Obiekt ten należy wiązać z XIX-wieczną przebudową pozostałości zamku średniowiecznego.

Mur północny (obwodowy), kontynuacja muru obwodowego zachodniego - eksploracja nawarstwień bezpośrednio przy licu zewnętrznym wieży cylindrycznej od strony północno-wschodniej ujawniła pozostałości konstrukcji muru kamiennego związanego z konstrukcją wieży. Nieduży odsłonięty fragment jednoznacznie koresponduje z murem obwodowym od strony zachodniej. Ze względu na istniejący tutaj także mur oporowy o wysokości 4 m, który wspierał usunięty nasyp, dalsze odsłanianie muru odłożono do następnego sezonu - nastąpi wtedy wzmocnienie konstrukcji całej budowli.

Wykop 4 - w sezonie 1997 kontynuowano również eksplorację tego wykopu, osiągając poziom stopy fundamentu wieży cylindrycznej od strony lica zewnętrznego. Poziom ten jest zgodny z poziomem stopy uzyskanym od wewnątrz (wykop 5). Poniżej stopy fundamentu wystąpiły nawarstwienia nawarstwienia związane ze wspomnianymi wcześniej nawarstwieniami wału wczesnośredniowiecznego. W pogłębieniu wykopu nie wystąpił żaden ruchomy materiał zabytkowy.

Jak już wspomniano, w wykopach od strony wschodniej pozyskano głównie materiał ceramiczny datowany na okres nowożytny. Wyjątek stanowi tutaj materiał średniowieczny, który wystąpił w bezpośrednim sąsiedztwie muru wewnętrznego.

Badania będą kontynuowane.

CZCHÓW, st. 1, gm. loco, woj. tarnowskie, AZP 107-63/1

- ruiny zamku średniowiecznego

Ratownicze badania wykopaliskowe, przeprowadzone przez mgr. Andrzeja Szpunara (Muzeum Okręgowe Tarnów). Finansowane przez PSOZ. Czwarty sezon badań. Przebadano powierzchnię 1 ara.

Pod nadzorem archeologa porządkowano wzgórze zamkowe, część odsłoniętych murów zasypało. Badania koncentrowały się na południowy zachód od wieży zamkowej. Odsłonięto fundamenty muru obwodowego oraz budowli przy wieży zamkowej. Pozyskany materiał zabytkowy to ceramika późnośredniowieczna.

Materiały i dokumentacja przechowywane są w Muzeum Okręgowym w Tarnowie.

Badania będą kontynuowane.

CZELADŹ, kościół św. Stanisława Biskupa, gm. loco, woj. katowickie

- relikty kościoła gotyckiego - wynik negatywny

- ślady osadnictwa średniowiecznego i nowożytnego

Badania wykopaliskowe, przeprowadzone w dniach od 20 do 29 października 1997 na zlecenie miejscowego Urzędu Miasta. Pierwszy sezon badań. Przebadano powierzchnię 0,78 ara.

Celem prac było wykonanie wykopów sondażowych przy kościele pw. św. Stanisława Biskupa, a w dalszej perspektywie odsłonięcie ewentualnie zachowanych relikwów gotyckiego kościoła. Fotografie obiektu z początku XX wieku pozwalały na w miarę dokładną jego lokalizację w terenie, co tym samym dawało spore szanse na jak najbardziej efektywne wytyczenie wykopów badawczych. Ponadto jako wskazówki dla prac terenowych wykorzystano też studium historyczno-urbanistyczne miasta Czeladź, dane pozyskane metodą SIR, a także wszelkie udostępnione do badań materiały kartograficzne, prawie wszystkie o niebanalnym źródłowym znaczeniu.

W celu wykonania zadania przebadano metodą wykopaliskową 5 wykopów archeologicznych:

Wykop I, o wymiarach 2 x 15 m zlokalizowano na osi północ-południe, tak aby od słońca spodziewane ściany magistralne gotyckiej świątyni. Wykop eksplorowano do poziomu niwelacyjnego 271,75 od poziomu niwelacyjnego 272,61. Miąższość usuniętych warstw sięgała od 30 do 86 cm. Łącznie z wykopu usunięto 18 m³ ziemi.

Warstwa humusu zalegała w wykopie od 15 do 20 cm. Bezpośrednio pod humusem zalegał całec uformowany z gliny zwałowej, z dużą ilością płytowych odłamków skalnych, piasków drobno- i gruboziarnistych, mniejszych i większych kamieni eratycznych oraz skalne konglomeraty. Układów nawarstwień antropogenicznych w opisywanym odcinku badawczym nie stwierdzono.

Wykop II, o wymiarach 2 x 15 m, dłuższymi krawędziami zlokalizowano na osi wschód-zachód, tak że jego narożnik północno-zachodni oddalony jest o 7,5 m na południe i 5,5 m na wschód od narożnika południowo-wschodniego wykopu I. Wykop eksplorowano od poziomu niwelacyjnego 273,19 do poziomu niwelacyjnego 271,25. Ostatnie 30 cm dowiercono strzeżącym świdrem geologicznym. Miąższość usuniętych nawarstwień wynosiła od 100 do 165 cm. Łącznie z wykopu usunięto 39 m³ ziemi.

Warstwa humusu zalegała w opisywanym wykopie do głębokości 15-20 cm. Poniżej humusu zarejestrowano trzy jednostki stratygraficzne. Pierwszą stanowił odnotowany w zachodniej części wykopu relikw nawierzchni wykonanej z drobnych kamieni eratycznych i łupka wapiennego. We wschodniej partii wykopu, częściowo pod humusem i częściowo pod opisanym relikwem nawierzchni odkryto *ossuarium* o długości 430 cm i miąższości od 100 do 185 cm. Odkryto w nim 26 czaszek, 227 kości długich oraz kilkaset drobnych fragmentów innych kości ludzkich. Ze względu na zły stan szczątków kostnych nie zabrano ich do analiz antropologicznych. Od *ossuarium* na zachód zalegała trzecia jednostka stratygraficzna, którą stanowiła warstewka brunatnej próchnicy o miąższości od 40 do 90 cm. Natrafiono w niej na liczne gwoździe oraz fragmenty desek i rozdrobnione kości ludzkie. Warstwa ta powstała w wyniku niwelacji terenu po likwidacji cmentarza. Opisane nawarstwienia zalegały na calcowej skale wapiennej.

Wykop III, o wymiarach 2 x 4 m zlokalizowano na przedłużeniu wykopu I w kierunku południowym. Wykop eksplorowano od poziomu niwelacyjnego 272,86 do poziomu niwelacyjnego 272,02. Miąższość usuniętych warstw sięgała od 50 do 66 cm. Łącznie z wykopu wydobyto 4,65 m³ ziemi.

Warstwa humusu w opisywanym wykopie zalegała na głębokości od 10 do 30 cm. Bezpośrednio pod humusem występuje warstwa brunatnej próchnicy z nielicznymi fragmentami kości ludzkich w różnym stopniu destrukcji oraz nieliczne gwoździe. Omawiana warstwa osiąga miąższość około 40 cm i zalega na skalistym calcu.

Wykop IV, o wymiarach 1 x 5 m założono tak, że jego narożnik północno-zachodni jest oddalony o 5 m na południe i 14 m na wschód od narożnika północno-wschodniego wykopu I. Eksplorowano go od poziomu niwelacyjnego 272,89 do poziomu niwelacyjnego 272,47. Łącznie z wykopu usunięto 2 m³ ziemi.

Warstwa humusu o miąższości od 10 do 15 cm zalegała bezpośrednio na skalistym calcu.

Wykop V, o wymiarach 1 x 5 m wytyczono tak, że jego narożnik południowo-wschodni jest oddalony o 5 m na południe i 13 m na zachód od narożnika północno-wschodniego wykopu I. Wykop

eksplorowano od poziomu niwelacyjnego 272,32 do poziomu niwelacyjnego 272,02. Łącznie z wykopu usunięto 1,5 m³ ziemi.

Warstwa humusu o miąższości od 10 do 24 cm zalegała bezpośrednio na skalistym calcu.

Ogółem w trakcie badań pozyskano bardzo skromny zbiór ruchomego materiału zabytkowego, liczący 52 okazy. Najliczniejszą grupę stanowią przedmioty metalowe (48 sztuk). Są to głównie żelazne gwoździe (43 sztuki), wśród których przeważają okazy masywne, o długości od 14 do 20 cm, w przekroju kwadratowe, w większości bez główek, zaś sporadycznie z płaskimi owalnymi. Funkcja pozostałych przedmiotów metalowych pozostanie nieokreślona ze względu na bardzo wysoki stopień ich skorodowania.

Drugą kategorię zabytków stanowią ułamki ceramiki naczyniowej. Ogółem odkryto trzy fragmenty. Fragment brzuśca i fragment pokrywki należy zaklasyfikować do grupy C3 (wg klasyfikacji stosowanej dla Śląska, która oddaje w pełni specyfikę technologiczno-formalną garncarstwa średniowiecznego i nowożytnego tego regionu), zaś fragment brzuśca, pokryty zielonym szkliwem zaklasyfikowano do grupy E.

Ostatni z zabytków to grosz miedziany Stanisława Augusta Poniatowskiego (1764-1795) z 1768 r., stan zachowania średni, czytelny, o wadze 4,051 g i średnicy 20,2 mm³.

Wszystkie opisane kategorie zabytków stanowią przedmioty powstałe i użytkowane w XIX i XX wieku, poza monetą, która stanowi tutaj materiał wtórny.

Badania archeologiczne, przeprowadzone jesienią 1997, przyniosły wynik negatywny w stosunku do planowanych zamierzeń. Ich podstawowym celem było odsłonięcie relikwów pierwszego muranego czeladzkiego kościoła. Jednak pomimo licznych źródeł ikonograficznych i kartograficznych, pozwalających na jego lokalizację, rozpoznania interesującego nas terenu metodą SIR i przebadania archeologicznego powierzchni prawie 100 m², badania nie przyniosły spodziewanego efektu. Wydaje się, że przeprowadzona po wzniesieniu nowej świątyni rozbiórka zniósła całkowicie starszą budowlę wraz z jej fundamentami. Naszym zdaniem sytuacja ta spowodowana została dwoma przyczynami. Pierwsza z nich to fakt płytkiego fundamentowania gotyckiego kościoła (co jest rzeczą naturalną w wypadku wznoszenia budynku na skale i pozwala na dość łatwe prowadzenie prac rozbiórkowych). Drugą przyczyną to z pewnością możliwość ponownego wykorzystania gotowego przecież materiału budowlanego. Rozbiórka starego budynku pozwoliła także na pewne zniwelowanie terenu wokół nowego kościoła, nawiezenie humusu i założenie nowego trawnika.

Wyniki badań zostaną opublikowane w: „Badania Archeologiczne na Górnym Śląsku i Ziemiach Pogranicznych w 1997 roku”, s. 224-227.

Deszkowice, st. 1, gm. Sułów, woj. zamojskie - patrz: wczesne średniowiecze

Dobczyce-Zamek, st. 7, gm. loco, woj. krakowskie - patrz: okres nowożytny

ELBLĄG-STARE MIASTO, st. 32, gm. loco, woj. elbląskie, AZP 16-51/34

- miasto (średniowiecze po okres nowożytny, XIII-XX w.)

Badania wykopaliskowe, przeprowadzone w okresie od maja do września przez mgr Grażynę Nawrołską (Pracownia Konserwacji Zabytków, BHZ Gdańsk, Pracownia Archeologii Miast). Finansowane przez Urząd Miasta w Elblągu. Osiemnasty sezon badań. Przebadano powierzchnię 648 m².

Badania przeprowadzono na parceli przy ul. Św. Ducha 1, na trzech działkach oznaczonych Wodna 75 oraz na podwórkach działek przy ul. Wigilijna-Rzeźnicka-St. Rynek-Przymurze 39 i 40.

ul. Św. Ducha 1 - w obrębie działki najstarsze elementy zabudowy drewnianej zachowały się fragmentarycznie – zniszczyła je budowa dużej, gotyckiej oficyny z dwoma wejściami: do kamienicy i od strony ul. Wodnej. Od strony zachodniej, na całej długości kamienicy odsłonięto pozostałości tarasu wzniesionego na potężnych przyporach. Poza obrębem działki odkryto relikty nawierzchni ul. Wodnej, a pod nią kanał odwadniający.

ul. Wodna 75 - pod tym numerem katastralnym oznaczono 3 niepełnowartościowe działki, tzw.